

НАТО ТРЕНДОВИ ВО ДИМЕНЗИОНИРАЊЕТО НА ВООРУЖЕНИТЕ СИЛИ И ТРОШОЦИТЕ ЗА ОДБРАНА

Кратка содржина

Во овој труд е направен обид врз база на анализа на истражуваниот материјал за димензионирањето и одбранбените трошоци на земјите членки на Алијансата да се утврдат оптималните димензии и трошоци кои ќе конвергираат на интересите, можностите и потребите на најголем дел од земјите членки и посебно на Република Македонија како аспират за влез во Алијансата.

Притоа се појде од сознанието дека до значајни промени во димензионирањето на вооружените сили доаѓа во период на длабоки општествено-политички, економски и безбедносни промени како во случајот по завршувањето на Студената војна. Во услови на длабоки општествени и други промени, кога се цени дека загрозувањето на безбедноста на државите е на помало ниво отколку претходно, најчесто се случува намалување на квантумот на вооружената сила и намалување на одбранбениот буџет. Секако дека најсериозниот тест за исправноста на таквите одлуки се ангажманите во кризните региони, кога на најдиректен начин се експонираат потребите од дополнителни трошоци и континуиран ангажман на вооружена сила со зголемени способности.

Клучни зборови: ДИМЕНЗИОНИРАЊЕ, ВООРУЖЕНИ СИЛИ, НАТО, ОДБРАНБЕН БУЏЕТ, ИРЕГУЛАРНИ ЗАКАНИ.

Димензионирањето на воената организација и трошоците за одбрана во последната деценија од XX век

Со завршувањето на Студената војна, завршува и еден процес и состојба на заострени односи и перманентна напнатост меѓу најмоќните воено-политички организации предводени од супер силите САД и Советскиот Сојуз. Најзначајниот безбедносен императив во овој повеќе децениски период е големата војна. Адекватно на ваквиот безбедносен

предизвик ќе се определуваат трошоците и обликува квантумот и квалитетот на вооружената сила. Всушност, за големата војна ќе бидат проектирани големи и гломазни вооружени сили¹ чие опремување и одржување нужно ќе бара големи трошоци.²

Така ќе настане и таканаречената трка во вооружувањето која крајно ќе продуцира воспоставување на рамнотежа и способност за повеќекратно меѓусебно уништување, а од друга страна, економско слабеење со трагични последици за едната, се разбира, економски послабата страна.³ Сознанието дека е воспоставен паритет и способност за меѓусебно уништување, поволно ќе влијае врз определбата да не дојде до нивен меѓусебен вооружен конфликт, до големата војна. Но, тоа од друга страна ќе отвори можност да се експериментира со оптималноста на воените доктрини на големите сили и воено-политички блокови во таканаречениот „трет свет“. Така пред војната како процес, состојба и феномен ќе се отворат нови хоризонти за нејзино унапредување и усовршување, иако овој пат во регионални и локални рамки. Секако, неповолноста од трката во вооружувањето најповеќе ќе ја почувствува Советскиот Сојуз кој ќе се дезинтегрира и Варшавскиот пакт кој ќе се распадне. Всушност, кризата ќе биде системска и ќе ги зафати скоро сите пори на општеството во рамките на социјалистичкиот блок, што крајно ќе продуцира промени од големи размери. Промените кај некои од земјите ќе се случат за кратко време и со користење на мирни средства и методи, а кај други за подолго време и со примена на различни видови насилство. Сето ова значајно ќе влијае врз обликувањето на новата конфликтна околина, различна од онаа во периодот на Студената војна. Тоа за НАТО ќе значи соочување со потребата од нов пристап кон новата состојба во која како значајни ќе се постават прашањата за новиот безбедносен императив, за приближување и соработка со земјите до неодамна третирани како најголем противник и опонент, па и прашањето за натамошното опстојување како воено-политичка организација. Последното најповеќе поради фактот

¹ Според податоците на The Military Balance, 1985 година вооружените сили на НАТО вкупно изнесувале 5.378.000 (пет милиони и тристотини седумдест и осум илјади) од кои 2.151.600 отпаѓаат на САД, 3.143.400 на НАТО Европа и 83.000 на Канада. Скоро идентичен бил и квантумот на вооружената сила на Советскиот Сојуз кој изнесувал 5.300.000 припадници. The Military Balance 1992-1993, London 1992: The IISS, p. 218.

² Според истиот извор, 1985 година трошоците за одбрана во рамките на НАТО изнесувале 357.966 (трестотини педесет и седум милијарди и 966 милиони САД долари) од кои 258.165 би отпаѓале на САД, 92.235 на НАТО Европа и 7.566 на Канада. Советскиот Сојуз издвојувал 241.500 (две стотини четрцесет и една милијарда и 500 милиони долари) што е незнатно помалку од многу побогатите САД.

³ Советскиот Сојуз во 1985 година ќе издвои 16,1% од БДП за потребите на одбраната или 871 долари по жител, споредбено, САД во истата година ќе издвојат зафаќање на 6,5% од БДП или 1.079 долари по глава на жител.

што најголемиот противник ќе се распадне, а со него во најголема мера и веројатноста од избивање на големата војна.

Фактот дека извесен број земји и понатаму ќе располагаат со нуклеарно оружје и вооружени сили кои имаат тенденција на натамошен квантитативно-квалитативен развој, како на пример, кинеските, но и некои други, ја остава отворена безбедносната дилема и можност од избивање на големата војна. Ова особено е присутно во периодот непосредно по распаѓањето на Варшавскиот пакт и дезинтеграцијата на Советскиот Сојуз. Во однос на релациите кон земјите од Европа, поранешни членки на Варшавскиот пакт, НАТО најнапред ќе отвори можност за соработка, а потоа и воспоставување на партнерски односи. Како производ на овие определби на НАТО, се разбира, согласно интересот на земјите аспиранти за влез во Алијансата, во втората половина на деведесеттите години од 20-от век ќе започне и ќе заврши првата рунда на проширување. Со тоа на евидентен начин ќе биде ставен крај на дилемата за нарушување на кохезијата на НАТО доколку бидат примени нови членки и тоа токму од доскоро најголемиот опонет-Варшавскиот пакт. Ова доголму повеќе што како аспиранти за интеграција скоро без исклучок се појавуваат и другите држави членки на распаднатиот Варшавски Пакт. Паралелно со овие процеси се одвиваат и други со кои се отвораат нови дилеми за НАТО. Како мошне значајно се издвојува прашањето за ангажманот во услови на појава на политички и воени кризи „надвор од областа“ кое ќе се наметне со отворањето на Конфликтот во поранешна Југославија. Всушност, конфликтот во Југославија на проба ќе ја стави ефикасноста на меѓународната безбедносна архитектура, во периодот непосредно по завршувањето на Студената војна. Во тој ангажман најнапред Обединетите Нации ќе направат обид, пред сè, со мирни средства и методи, да стават крај на непријателствата. Откако тоа нема да им успее ќе побараат помош од НАТО. Алијансата ќе го зајакне спротивставувањето преку применување економски санкции, ембарго за увоз на оружје и други мерки кои ќе продуцираат позитивни процеси, но, нема да стават крај на непријателствата, кои ќе навлезат веќе во четвртата година од нивната појава. И сè така додека НАТО не го преземе водството и двонеделна воздушна кампања, против силите на босанските Срби, која ќе стави крај на Босанската војна и која ќе го донесе Дејтонскиот мировен договор. По дефиниција мировниот договор претставува: Званична резолуција за конфликтот ратификувана од препознатливи лидери на партии-страни во конфликтот или меѓу интервентни (замешани) страни и пост-конфликтни влади.⁴ Но тоа, сепак, не значи дека конфликтот целосно запрел. Еклатантен пример за потврда на оваа дефиниција е токму нашиот пример-

⁴ The IISS, The 2008 Chart of Conflict

Босанската војна која и покрај потпишувањето на Дејтонскиот мировен договор кој ќе стапи на сила 20 декември 1995 година, сепак и денес (во почетокот на 2010 година) не се надминати состојбите кои довеле до конфликт со решение прифатливо за сите негови учесници. Поконкретно, со потпишувањето на мировниот договор е ставен крај на војната, но не и на конфликтот. За тоа ќе биде потребно, најнапред, имплементација на мировниот договор, заради што ќе бидат ангажирани 60.000 војници од натовски и не натовски земји, предводени од НАТО. За Алијансата ова е уште еден сериозен предизвик со кој ќе се соочи во периодот по завршувањето на Студената војна, а во врска со големата промена на активностите во чие што средиште, овој пат, е управување со кризи. Всушност, ја презема воената одговорност за спроведување на мировен процес, за кој се смета дека поадекватни се цивилните структури.

Од аспект на нашето истражување, особено внимание привлекува, ангажманот на 60.000 војници, што е еквивалент на сила која се предвидува за водење на поголеми воени операции. Всушност, според стандардите на НАТО квантумот од 60.000 војници, е долната граница на единиците со јачина на Корпус (Армија).⁵

Слична епизода имаме и во случајот со интервенцијата на НАТО во Косово. И во овој случај меѓународната заедница ќе се обиде со мирни средства и методи да го разреши конфликтот на Косово, но без успех. Потоа, одговорноста ќе ја преземе НАТО, но овој пат се чини дека ќе ја донесе својата најконтраверзна одлука од своето постоење, ќе преземе 11 неделна воздушна кампања, „надвор од областа“. На веќе испробан начин во кој максимално до израз доаѓа техничко-технолошката супериорност на конвенционалните сили, со кој до воена победа се доаѓа скоро без контакт на копнените сили, а со доминантно користење на авијацијата и поддршката на морнарицата. Сепак, воената победа е само првиот чекор кон градењето на мирот и стабилноста, а за тоа е потребно натамошно разместување и ангажирање. Сега веќе збогатен со искуството од учеството во Босанската војна, НАТО прераснува во организација со способности за управување со политички и воени кризи. Тоа се разбира од него ќе бара сè поголем ангажман на сили способни за интервенција надвор од областа и сили со поголеми способности. Така сè повеќе ќе се зголемува потребата од поголемо финансиско партиципирање во одбраната и пошироко во безбедноста која сè повеќе се глобализира.

На Самитот во Вашингтон 1999 година како императив ќе се постави поголем, пофлексибилен и поспособен НАТО. Ќе биде одобрен новиот стратешки концепт на Алијансата, преземена иницијатива за одбранбена способност, развиток на европскиот безбедносен и одбран-

⁵ The Military Balance 2008, London 2008, p. 8: The IISS.

бен идентитет, откриен Акциониот план за членство и пристапувањето на Чешката Република, Унгарија и Полска кон Алијансата. Како фундаментални цели на Самитот се прогласени долготрајниот мир, безбедност и слобода на сите луѓе од Европа и Северна Америка, а како основна цел и натаму останува колективната одбрана.⁶ Од аспект на нашето истражување, како значајно се издвојува сознанието дека со крајот на Студената војна не се стави и крај на војната. Ова особено го потврдија војните на Балканот. Поконкретно, големата војна, приматот му го препушти на внатрешните вооружени конфликти. Тоа се разбира за НАТО подразбираше помал одбранбено-безбедносен проблем кој продуцираше намалување на димензиите на вооружените сили па и на трошоците за одбрана. Ова повеќе се однесува на европските НАТО сили, а помалку за вооружените сили и трошоците за одбрана на САД. Од друга страна НАТО се најде пред нови одбранбено безбедносни и политички предизвици и ризици. Одговорот го најде во отворањето на својата врата за соработка и интеграција со земјите аспиранти, со ангажманот во решавањето на безбедносните проблеми со кои меѓународната заедница се соочуваше во последната деценија од 20 век, па и со преземање одговорност сам да управува со политички и воени кризи и надвор од регионот. Со зајакнувањето на своите способности за делување во новите услови, како и промоција и развото на европскиот безбедносен и одбранбен идентитет во рамките на НАТО, како значајно се издвојува и заложбата за поинтензивна интеграција и отворање на нова рунда преговори со земјите аспиранти за влез во Алијансата, како и потребата од поголем број оперативни сили за надворешни интервенции со способности за извршување од борбени до хуманитарни задачи, како и задачи за помош при реконструкција на државата.

Влијанието на транснационалниот тероризам врз димензионирањето на војската и трошоците за одбрана

Свесни за супремацијата на полето на конвенционалните вооружени сили на западните земји, нивните противници ќе делуваат да ја дислоцираат, со развивање на таканаречени „асиметрични“ пристапи. Од друга страна, западните сили и особено САД, иако ќе се сочат со нов терористички бран⁷ различен од другите, нема да му придаваат поголемо значење. И сè така до терористичките напади на Вашингтон и Њујорк на

⁶ Види поопширно во: The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington, 23-25 April 1999.

⁷ Види пошироко во: Одри Курт Кронин и Џејмс М. Лудс, Напад на тероризмот-Елементи на грандиозна стратегија, ХИК- Нампрес, Скопје, 2009, стр. 46-74.

11 септември 2001 година. Соочени со последиците и проценката за брза реакција, САД за првпат ќе го активираат членот 5 од Вашингтонскиот договор. Ќе се покаже дека европските НАТО сили се подготвени да дадат поддршка и имаат моќ за дистрибуција на силите, но не и способност за водење операции против ирегуларни закани. Согледувајќи ја новонастанатата состојба, Генералниот секретар на НАТО лордот Робертсон, ја призна неспособноста на организацијата да одигра поширока улога и веднаш побара промени.⁸ Во фокусот на вниманието е Иницијативата за одбранбени способности, поконкретно, нејзиното редуцирање. Од аспект на нашето истражување како значајна се издвојува и констатацијата за неусогласеноста на прашањето за трошоците за одбрана меѓу САД и другите членки на НАТО. Нема да мине долго време, а веќе на 21 и 22 ноември 2002 година во Прага ќе се одржи Самит на НАТО, на кој во средиштето на вниманието ќе биде неговата трансформација во организација со нови членови, нови способности и нови односи.⁹ Така, конечно ќе биде ставен крај на дивизиите кои ја плашеа Европа во 20-от век, а потоа се направи обид за преобразба на организацијата во инструмент за спротивставување на новите закани, пред сè, на нивниот предводник-транснационалниот тероризам. Евидентно е дека новите закани се различни од заканиите во периодот на Студената војна, па и оние во последната деценија на 20 век. Всушност, станува збор за старо-нови закани од кои една се диференцира како примарен безбедносен императив. Тоа воопшто не значи дека станува збор само за една и единствена закана, напротив, егзистираат и многу други, но нивното место и улога има секундарно или терцијално значење за безбедноста. Така, паралелно со регуларните-државните ќе се експонираат и нерегуларните, недржавните закани кои постепено и континуирано ќе го преземаат приматот од регуларните-државните закани. Во таа смисла како еклатантен пример се издвојува модерниот тероризам и појавата на неговиот четврт бран, така наречен „религиозен“, во осумдесеттите години од 20-от век и тоа со мал интензитет кој постепено ќе се зголемува за да во почетокот на 21-от век во еден ден со неколку синхронизирани напади кулминира со смртосни последици за околу 3.000 лица. Со тоа, тероризмот ќе го покаже своето ново лице кое сè повеќе ќе поприма белези на војна. Всушност, ако секој вооружен конфликт кој во текот на годината достигне 1.000 жртви се дефинира како војна, тогаш сосема е јасно каде гравитира транснационалниот тероризам. Во прилог на оваа констатација оди и остварувањето спрега со организираниот криминал, со картелите за дрога, мафиите, слабите држави со реакционерни режими и обидите за снабдување на

⁸ The Military Balance 2002-2003, London, 2002, p. 27: The IISS

⁹ Поопширно види: The Prague Summit and NATO'S transformation.

средства за масовно уништување. Исто така, терористичките организации се покажаа како многу вешти корисници на придобивките од глобализацијата и како мошне значајна се издвојува и проценката дека факторите на нејзиното ширење не покажуваат знаци на намалување во наредните две децении, што претставува и должината на траење на еден терористички бран.¹⁰

Сето ова заедно ќе ја обликува новата конфликтна околина исполнета со ирегуларни и дифузни закани. Тоа пак значајно ќе влијае врз потребата од промени во рамките на силите кои ќе се ангажираат во борбата против терористичките организации. Во рамките на НАТО ќе се донесе одлука за формирање сили за брза реакција (NATO Response Force-NRF) со копнена, воздухопловна и поморска компонента, како и специјални сили кои можат да се повикаат по потреба како дополнителна компонента. Вкупно на располагање во составот на силите за брза реакција има 25.000 војници кои можат да се разместат за пет дена и да се задржат во операции до 30 дена како самостојна сила.

Бидејќи ирегуларните закани се претежно територијално базирани, оптималните решенија за спротивставување ќе се бараат кај копнените сили, поконкретно кај копнената војска, специјалните сили, маринците и елементите на поморска и воздушна поддршка.¹¹ Всушност, тоа се тактички единици кои за релативно кратко време треба да се разместат во реонот за дејство, да останат извесен период без да имаат потреба од помош од страна и да имаат способности за извршување на различни задачи во исто време и на исто место со помали формациски состави, мали тимови па сè до поединци. Во блиското минато сето ова наликуваше на карактерот на специјалните сили. Но, тогаш како и денес во услови кога се обликува нова конфликтна околина, безбедносните ризици и закани определувачки ќе влијаат врз изградбата и организацијата на силите кои треба адекватно да одговорат-да им се спротивстават. Така, копнените сили сè повеќе ќе треба да се обучат и подготват на начин сличен или идентичен, примерен на специјалните сили. А што се однесува до специјалните сили, тие ќе треба да се оспособат да одговорат на начин како што тоа го прават конвенционалните сили.

Што се однесува до воздухопловните и поморските сили, нивното место и улога е битно изменето, но не и маргинализирано, бидејќи сè уште се значајни компоненти за поддршка на копнените сили.

Сето ова ќе влијае и врз димензионирањето на вооружените сили и врз трошоците за одбрана. Така, според податоците од Лондонскиот

¹⁰ Трите бранови на модерниот тероризам траеле секој посебно по околу четриесет години, за четвртиот бран кој се појави во осумдесеттите години на 20-от век се претпоставува дека ќе се растури во 2025 година. Види пошироко во: Одри Курт Кронин, цитирано дело, стр. 61-67.

¹¹ Види пошироко во: The Military Balance 2005-2006, London, 2005. p. 412-417: The IISS.

институт за стратемиски истражувања The Military Balance 2008,¹² НАТО вооружените сили ќе ја оформат бројката од 8.231.000 персонал. На активните сили ќе отпаднат 3.761.000, на резервниот состав 3.705.000 и на паравоените сили 765.000. Пресметано во проценти тоа ќе значи 45,7% активен дел, 45% резерва и 9,3% паравоени сили. Споредено со 2006 година кога вооружените сили на НАТО вкупно изнесуваа 8.779.000 лица значи намалување од 548.000 лица што значи продолжување на трендот за намалување на димензиите на вооружените сили на НАТО. Намалувањата се поголеми кај резервниот состав и тие вкупно изнесуваат 336.000, додека кај активните сили има намалување од 199.000 лица и тука се затвора кругот за намалување на квантитетот на вооружените сили на НАТО бидејќи нема промени кај паравоените сили. Поконкретно, во 2008 за разлика од 2006 година има намалување кај 16 земји, зголемување кај 6 земји и без промени кај активниот дел на вооружените сили кај 3 земји.¹³ Во однос на резервниот состав намалувањето е кај 8 земји, има зголемување кај 5 земји и без промени кај 10 земји. Многу подрастични се разликите кога ќе се споредат со димензионирањето на НАТО земјите во 1991 година. Имено, вкупната вооружена сила на НАТО 1991 година броела 12.456.600 лица, од кои на активниот дел отпаѓаат 4.799.200, на резервниот состав 7.006.000 и на паравоените сили 654.400 лица. Тоа кажува дека од 1991 до 2008 година НАТО ќе ја намали својата вооружена сила за 4.228.600 лица. Од тоа на активниот дел ќе отпадне 1.038.200, на резервниот состав 3.301.000, додека кај паравоените сили ќе дојде до зголемување на бројниот состав и тоа за 124.000 лица. Евидентно е дека во период од 17 години доаѓа до значајно намалување на димензиите на НАТО вооружените сили и тоа многу подрастично кај резервниот состав отколку што е случајот кај активниот дел. Во однос на паравоените сили доаѓа до релативно зголемување на нивните димензии, што е обратен процес од намалувањето. Продлабоченото анализирање на димензионирањето на вооружените сили на НАТО открива и една друга посебност. Имено, станува збор за учеството на САД во димензионирањето на вооружените сили на НАТО, па и самото партиципирање во трошоците за одбрана. Најнапред за димензионирањето и тоа 2008 година кога големината на вооружените сили на САД изнесува 2.581.000 лица, или 31,35% од вкупната големина на НАТО вооружените сили, и тоа без удел во димензионирањето на паравоените сили. Како значајно се издвојува и поголемата застапеност на активниот дел за разлика од резервата која е знатно помала, односно релациите се

¹² The Military Balance 2008, London, 2008, p. 448: The IISS.

¹³ Пошироко види Табела-за зафаќањето на активниот дел од вооружените сили од населението кај НАТО земјите.

58% за активниот дел а 41,9% за резервниот состав, што не е случај со другите земји, членки на НАТО. Разликите меѓу европските НАТО членки и САД во врска со трошоците за одбрана се уште подрастични. Имено, според истиот извор, вкупно трошоците за одбрана на НАТО за 2006 година изнесувале 804.190 (осум стотини и четири милијарди и 190 милиони) \$, од кои на САД отпаѓаат 535.943 \$ или 67%, а на НАТО земјите без САД 268.247 (268 милијарди и 247 милиони) \$ или 33%. Во однос на брутодомашниот производ издвојувањето за одбраната се со средна вредност од 2,81%, од кои за САД изнесуваат 4,05%, а за другите земји членки на НАТО 1,74%. Во рамките на НАТО договорено е зафаќањето на трошоците за одбрана од БДП да не бидат под 2%, што се чини дека ова повеќе се однесува на европските земји членки на НАТО. За САД во целокупниот период по завршувањето на Студената војна не само што е над 2% од БДП туку во 1991 година изнесува 5,1% од БДП, 1997 година 3,25% од БДП, во 2001 година 3,02% од БДП, за да по терористичкиот напад почнува да се зголемува во континуитет, достигнувајќи 4,05% од БДП во 2006 година. Што се однесува до европските сили на НАТО од 2000 година па наваму скоро без исклучок трошоците за одбрана во однос на зафаќањето од БДП постојано се намалуваат. Ако во 2000 година тие изнесуваа 2,00% од БДП во 2006 тие изнесуваат 1,74% од БДП. Дури и по терористичките напади на САД, а во 2002 година бележиме извесно намалување во однос на 2001 година. Евидентно е дека, постои диспропорција во реформирањето на вооружените сили на САД и европските НАТО сили, иако се делови од една организација. Понирањето во феноменот на воената организација и посебно нејзиното димензионирање и буџетирање ќе открие дека и во рамките на европските НАТО сили има разлики во овие два сегменти. Разликите се, пред сè, во националните посебности на пристапот кон буџетирањето, како и разликите во проценките на загрозување, а станува збор за единство на преземање на реформирање на војската која треба да биде помала, пофлексибилна, со зголемени можности за проекција, а со помали буџети.¹⁴ Да се направи повеќе со помалку средства е голем предизвик за НАТО, особено кога САД веќе извесен период предупредуваат дека „ако упорно и брзо не се инвестира во нови капацитети и технологии, европските вооружени сили наскоро ќе заостанат далеку зад оние на САД при што нема да бидат способни да работат заедно.“¹⁵ Се разбира дека европските земји го евидентирале предупредувањето од САД и тоа во повеќе наврати. Сепак, повеќе од евидентно е дека националните посебности-опреде-

¹⁴ Види пошироко во: European Military Capabilities-Building Armed Forces for Modern Operations, First published June 2008 by The IISS.

¹⁵ Ibid, p. 6.

лувањето на средствата за одбрана, како внатрешен фактор ќе има поголемо влијание во реформскиот процес на вооружените сили од надворешните фактори, како на пример, зголемената потреба од мултинационални ангажмани надвор од сопствените граници. Иако има усогласување и барање оптимални модели кои ќе ги задоволат барањата на колективниот систем, следењето на овие процеси и промени во Рамките на Северноатланската алијанса е мошне значајно и за Р. Македонија.

Македонија кон НАТО

Генерално, следењето на процесите и промените кои што се случуваат во рамките на Алијансата се значајни за Република Македонија согласно определбите за нејзина интеграција во оваа организација. Во тие рамки како значајно се издвојува и следењето и анализата на движењата и промените кои се случуваат кај димензионирањето на вооружените сили и средствата за одбрана. Така, како репер за Република Македонија може да послужат сознанијата за релациите на елементите кои го сочинуваат составот на вооружените НАТО сили, и тоа со процентуално зафаќање од 45% активна вооружена сила, 45% резервен состав и 10% паравоени сили. Што се однесува до резервниот состав, се забележува дека има тенденција на намалување на процентуалното зафаќање во однос на активниот дел. Во благ пораст е и процентуалното зафаќање на паравоените сили. Исто така, се воочува и дека кај активниот дел кај извесен број земји има покачување на процентуалното зафаќање во однос на населението. Ова особено е присутно кај поголемите земји предводени од САД. Секако дека САД не би биле репер ни за европските НАТО земји, но Велика Британија честопати се посочува како предводник кој треба да се следи. За Република Македонија, би било корисно да го следи тој тренд на реформи, се разбира земајќи ги во обзир и своите посебности. Поконкретно, за активниот дел процентуалното зафаќање од 0,4% од населението би било прифатливо и е во согласност со значителен број земји членки на НАТО. За резервниот состав, исто така, би се движело со зафаќање од 0,4% од населението, со можности за извесно намалување, но тоа да се прелее во активниот состав. Што се однесува до паравоените сили, може да има поголема слобода со зафаќање кои би се движеле и над 10%. Како значајно за Република Македонија се издвојува и потребата од зголемувањето на контингентот на сили способни за интервенција надвор од своите граници, сè до постигнување на оптимална компатибилност со НАТО воените сили. Во однос на средствата за одбрана, Република Македонија треба да направи напор тие да не се спуш-

таат под 2% од брутодомашниот производ, што е блиску до НАТО договорените критериуми и до посебностите на Република Македонија.

Заклучни согледувања

Се покажа дека димензионирањето и трошоците за одбрана на земјите членки на НАТО во периодот непосредно по завршувањето на Студената војна ќе почнат да се намалуваат и тоа скоро без исклучок. Ова е секако производ на проценките дека веројатноста да се појават поголеми меѓународни конфликти е многу мала. За појавата на внатрешните конфликти кои сè повеќе ќе се експонираат и ќе го преземат приматот на надворешните, нема потреба од гломазни сили и големи трошоци. Ова особено го практикуваат европските НАТО земји, а помалку САД. Се покажа дека намалувањето ќе биде со поголеми зафаќања кај резервниот состав за разлика од активниот дел. Кај паравоените сили ќе дојде до извесно зголемување на процентот на зафаќање од вкупниот број вооружени сили. За трошоците за одбрана се оформи сознанието дека по извесните отстапувања во приодот на формирањето на буџетот се достигна до зафаќања од 2% од брутодомашниот производ.

Се оформи сознанието дека НАТО по Студената војна сè повеќе ќе има потреба од трансформација и ставање крај на старите структури и односи кон законите. Сè повеќе ќе се диференцира сознанието и потребата од нов НАТО, со нови сили и нови способности. Сè повеќе ќе се изостри потребата од сили за интервенција надвор од своите граници.

Со почетокот на 21-от век уште повеќе ќе се изострат потребите за преобразба на НАТО, но овој пат и со закана која ќе претендира да се подигне на рамниште на примарен безбедносен императив. Тоа конечно ќе влијае да се стави крај на старите статични структури, иако имаше одредени придвижувања во последната деценија од 20 век.

Не се потврдија претпоставките дека во услови на кризи, политички и воени, ќе се зголемат средствата за одбрана, кои ќе бележат намалување особено кај европските НАТО земји, иако имаше декларативни заложби.

Се оформи сознанието дека транзицијата на вооружените сили на НАТО сè уште не е завршена, а се очекува извесен период на стабилизација во кој се оформи процентуалното зафаќање на вооружените сили од 45%-45%-10% (актива-резервен состав и паравоени сили). Постои тренд на намалување на процентуалното зафаќање на резервниот состав. Во рамките на активата се очекува нејзино зголемување на процентуалното зафаќање и зголемено учество во мултинационални операции.

За Република Македонија се препорачува следење на погоре споменатиот тренд на промени и решенија во рамките на НАТО, со назначено почитување на својата посебност. Во тие рамки резервниот состав да ја следи активата, а поголема слобода да има во рамките на паравоените сили. Да се зголемува контингентот на силите за мултинационални операции до ниво на целосна компатибилност со НАТО вооружените сили. Во однос на средствата за одбрана да не се издвојува помалку од 2% од брутодомашниот производ.

Бр.	Земја	Население (.000)				Активни вооружени сили				%			
		1992/1993	1999/00	2006	2008	1992/1993	1999/00	2006	2008	1992/1993	1999/2000	2006	2008
1.	Белгија	9,856.6	10,115.0	10,264.4	10,292.2	80,700	41,750	36,950	39,690	0.8	0.4	0.3	0.4
2.	Данска	5,075.6	5,256.0	5,432.3	5,468.1	29,200	24,300	21,180	29,960	0.5	0.5	0.4	0.5
3.	Франција	56,897.6	56,897.6	60,656.2	61,083.9	431,700	317,300	254,895	254,895	0.7	0.5	0.4	0.4
4.	Германија	79,753.0	82,057.0	82,431.4	82,400.9	447,000	332,800	284,500	245,702	0.5	0.4	0.3	0.3
5.	Италија	57,345.0	57,917.0	58,103.0	58,147.7	354,000	265,500	191,152	186,049	0.6	0.4	0.3	0.3
6.	Холандија	14,855.6	15,724.0	16,407.5	16,570.6	93,000	56,380	53,130	45,608	0.6	0.3	0.3	0.3
7.	Норвешка	4,215.6	4,425.0	4,593.0	4,627.9	32,700	31,000	25,800	15,800	0.7	0.7	0.6	0.3
8.	Португалија	10,618.4	9,840.0	10,566.2	10,642.8	58,300	49,700	44,900	42,910	0.5	0.5	0.4	0.4
9.	Шпанија	40,207.8	39,218.6	40,341.4	40,448.1	217,000	186,500	147,255	149,150	0.5	0.5	0.4	0.4
10.	В. Британија	56,696.6	58,763.0	60,441.4	60,776.2	293,500	212,400	216,890	180,527	0.5	0.4	0.3	0.3
11.	САД	251,842.6	273,133.0	295,734.1	301,139.9	1,913,750	1,371,500	1,546,372	1,498,157	0.6	0.5	0.5	0.5
12.	Чешка Р.	/	10,480.0	10,241.1	10,228.7	/	58,200	22,272	23,092	/	0.5	0.2	0.2
13.	Унгарија	10,543.8	10,028.0	10,006.8	9,956.1	80,800	43,440	32,300	32,300	0.8	0.4	0.3	0.3
14.	Полска	38,207.0	38,854.0	38,557.9	38,518.2	296,500	240,650	141,500	127,266	0.8	0.6	0.4	0.3
15.	Бугарија	9,098.0	8,400.0	7,450.3	7,322.8	107,000	80,760	51,000	40,747	1.2	1.0	0.7	0.5
15.	Естонија	1,583.0	1,445.0	1,332.9	1,315.9	2,000	4,800	4,934	4,100	0.1	0.3	0.4	0.3
17.	Латвија	2,687.0	2,450.0	2,290.2	2,259.8	2,550	5,730	5,238	5,696	0.1	0.2	0.2	0.2
18.	Литванија	3,723.0	3,700.0	3,596.6	3,575.4	7,000	12,130	13,510	13,850	0.2	0.3	0.4	0.4
19.	Романија	22,749.0	22,732.0	22,329.9	22,276.0	200,000	207,000	97,200	74,267	0.9	0.9	0.4	0.3
20.	Словачија	/	5,280.0	5,431.3	5,447.5	/	44,880	20,195	17,129	/	0.8	0.4	0.3
21.	Словенија	1,927.0	2,017.0	2,011.0	2,009.2	15,000	9,550	6,550	5,973	0.8	0.5	0.3	0.3
22.	Турција	58,103.6	65,161.0	69,660.5	71,158.6	560,300	673,000	514,850	510,600	1.0	1.0	0.7	0.7
23.	Луксембург	364.6	417.0	468.5	480.2	800	768	900	990	0.2	0.2	0.2	0.2
24.	Исланд	259.8	280.0	296.7	301.9	/	/	/	/	/	/	/	/
25.	Грција	10,209.8	10,645.0	10,668.3	10,706.3	159,300	165,670	163,850	156,600	1.6	1.5	1.5	1.4
26.	Канада	27,016.6	29,236.0	32,805.0	33,390.1	84,000	60,600	62,100	64,000	0.3	0.2	0.2	0.2

Табела: Односот на активниот состав на вооружена сила спрема населението за НАТО-земјите изразено во проценти.

Напомена: Процентуалното зафаќање неактивната вооружена сила од населението е пресметана врз основа на податоците за ABC и населението земени од IISS "The Military Balance" 1992-1993, 1999-00, 2006, 2008.

Литература

The Military Balance 1992-1993, 1992. London, The IISS.

The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington 23-25 April 1999.

The Prague Summit and NATO'S transformation, NATO 2003 PUBLIC DIPLOMACY DIVISION, 1110 Brussels-Belgium Web site:
www.nato.int.

The Military Balance 2002-2003, 2002. London: The IISS.

The Military Balance 2005-2006, 2005. London: The IISS.

European Military Capabilities-Bulding Armrd Forces for Modern Operations, First published June 2008 by The IISS.

The 2008 Chart of Conflict, The IISS.

The Military Balance 2008, 2008. London: The IISS.

Одри Курт Кронин и Џејм М. Лудс, 2009. *Напад на тероризмот-Елементи на грандиозна стратегија*, ХИК-Нампрес, Скопје.

Sinisha DASKALOVSKI

NATO TRENDS IN DIMENSION OF ARMED FORCES AND DEFENCE EXPENSES

Summary

In this paper we have tried to determine the optimum dimensions and expenses which will converge with the interests, possibilities and needs of the largest number of the Alliance member-states especially with the Republic of Macedonia as an aspirant for Alliance membership. This is done on the basis of analysis of research material for dimensions and armed forces of the Alliance member states. Our starting point was the understanding that significant changes in dimension of the armed forces take place in a period of deep socio-political, economic and defense changes, as in the case after the end of the Cold War. Another starting point was that in conditions of deep social and other changes, when it estimated that the endangering of the states' security is on lower level than before, then most frequently happens not only decrease of the armed force, but also decrease of the defense budget. The most serious test for justification of those decisions is the engagement in the regions in crisis, when the needs for additional expenses and continuous engagement of armed forces with increases capabilities are most directly exposed.

Key words: DIMENSION, ARMED FORCES, NATO, DEFENCE BUDGET, IRREGULAR THREATS.